

Krystyna Kowalik

Mirosław Skarżyński

I. Biogram

Mirosław Skarżyński, syn Zdzisława i Jadwigi, urodził się 26 sierpnia 1952 roku w Kielcach, zmarł również w Kielcach 23 sierpnia 2019 roku. Pochowany został na cmentarzu w Cedzynie. W rodzinnym mieście ukończył technikum chemiczne. Po maturze, w latach 1972–1977 studiował polonistykę na UJ. Pracę magisterską „O języku pisarskim Melchiora Wańkowicza. Słownictwo, słowotwórstwo, składnia” napisał pod kierunkiem Zofii Kurzowej. Po studiach pracował w Instytucie Kształcenia Nauczycieli i Badań Oświatowych w Kielcach. W 1980 roku został członkiem NSZZ „Solidarność”, pełnił funkcję wiceprzewodniczącego komisji zakładowej, był internowany. Pracę doktorską „Próba zastosowania metody gniazdowej do opisu słowotwórstwa współczesnej polszczyzny”, napisaną również pod kierunkiem Z. Kurzowej, obronił na UJ w 1985. Rok później został zatrudniony w Instytucie Badań Polonijnych UJ, a następnie w Zakładzie, przekształconym później w Katedrę, Współczesnego Języka Polskiego IFP, z którym był związany do końca życia. Habilitował się w 1996 roku na podstawie pracy „Części mowy i ich kategorie w gramatykach polskich XIX i XX wieku (1817–1938)”. Tytuł naukowy profesora uzyskał w 2002 roku. Nominację na stanowisko profesora zwyczajnego dostał w roku 2012. W latach 1987–1991 prowadził zajęcia także w WSP w Kielcach, w roku akademickim 1996/1997 był wykładowcą na Uniwersytecie Wileńskim. W 2005 roku założył czasopismo językoznawcze „LingVaria” i przez 14 lat był jego redaktorem naczelnym. W latach 2003–2011 prowadził internetową poradnię językową Wydziału Polonistyki UJ, a od 2010 roku w Radiu Kraków codzienną audycję „Podglądanie języka”. Jest autorem blisko 130 prac naukowych (monografie, słowniki, artykuły, biogramy, recenzje, przekłady, edycje tekstów) i dwóch cykli felietonów z zakresu kultury języka, wypromował wielu magistrów i jednego doktora. Był członkiem PTJ, TMJP i Komisji Językoznawstwa Oddziału PAN w Krakowie. Za „Mały słownik słowotwórczy języka polskiego dla cudzoziemców” dostał nagrodę III stopnia Ministra Edukacji Narodowej (1990), a „za szczególne osiągnięcia w pracy naukowej” był wielokrotnie wyróżniany nagrodą Rektora UJ (1987–2012).

Biogram (autorstwa Janiny Labochy i Moniki Szpiczakowskiej), tekst mowy pogrzebowej (wygłoszonej przez Macieja Raka), omówienie efektów badań M.S. w zakresie dziejów językoznawstwa polskiego (autorstwa Anny Czelakowskiej) i bibliografia publikacji (w opracowaniu Barbary Skarżyńskiej) zamieszczone zostały w „LingVariach” XV 2(30) (2020), w numerze specjalnym, poświęconym pamięci M.S.

2. Dorobek (poglądy, osiągnięcia)

W dorobku publikacyjnym M.S. widać kilka wyraźnych, choć zazębiających się nurtów badawczych: leksykologia/leksykografia i słowotwórstwo, historia językoznawstwa, kultura języka, dydaktyka i edytorstwo. Leksykografia pojawiła się w kręgu zainteresowań M.S. bardzo wcześnie, w związku z problemami polskiego słowotwórstwa opisowego, zwłaszcza z jego nowszym nurtem – słowotwórstwem gniazdowym, przedstawiającym analizę wyrazów motywowanych, skupionych wokół leksemu, który dla części derywatów stanowi bezpośrednią bazę motywacyjną, dla części – bazę pośrednią. M.S. jest pionierem w tym zakresie na gruncie polskim. Wykorzystując bogatą literaturę dotyczącą wewnętrznej budowy języka rosyjskiego, czeskiego, angielskiego, zaproponował teoretyczne, czysto synchroniczne, zasady opisu gniazdowego dla polskiego materiału i gradualny, hierarchicznie uporządkowany sposób jego przedstawienia w postaci słownika oraz zdefiniował podstawowe pojęcia (oprócz centralnego *gniazdo słowotwórcze*, także *wyraz jądrowy*, *łańcuch wyrazowy/ciąg derywacyjny/łańcuch derywacyjny/łańcuch słowotwórczy*, *szereg słowotwórczy*; *takt słowotwórczy*, *stopień derywacji*, *paradygmat słowotwórczy*, *podgniazdo*, *model słowotwórczy* (1981, 2000)), poświęcając tej tematyce kilkanaście artykułów. Opracował również cztery słowniki gniazdowe (1981, 1989, 2000, 2004), jest współautorem i (współ)redaktorem paru dalszych. Uważał, że do badań słowotwórczych odpowiednia jest metodologia strukturalistyczna, a analizę gniazdową traktował jako metodę alternatywną dla „derywatologii, w której głównym nurtem było i pozostaje dotąd słowotwórstwo «binarne», operujące na poziomie par wyrazowych” (2012: 91). Jego zdaniem gniazdowe uporządkowanie umożliwia m.in. odróżnienie homonimii od polisemii, pokazuje nie tylko realną słowotwórczą aktywność jednostek leksykalnych, ale i ich potencję, możliwości niezrealizowane. Wysoko oceniał późniejsze, zainspirowane metodologią gniazdową, prace badaczy z tak zwanej szkoły warszawskiej, zwłaszcza konstatacje o charakterze teoretycznym (np. dotyczące relacji między aktywnością słowotwórczą leksemów, strukturą fundowanych przez nie gniazd a nacechowaniem stylistycznym centralnych leksemów; dotyczące komplementarnego statusu kompozycji w stosunku do derywacji i uzależnienia intensywności procesów kompozycyjnych od charakteru elementu stanowiącego centrum gniazda: obserwowanej dominacji kompozycji w słowotwórstwie od podstaw wyrażonych liczebniakiem, zaimkiem i nieodmiennymi częściami mowy). Dla tej metodologii widział też bardzo obiecujące perspektywy w zastosowaniu do materiału historycznego i do badań konfrontatywnych. Przekonany o kognitywnym charakterze dotychczasowych synchronicznych analiz słowotwórczych, sceptycznie odnosił się do wykorzystania w nich metod zaczerpniętych z gramatyki kognitywnej (1999, 2004a, 2012: 95, 97).

Zainteresowania M.S. gramatyką w ujęciu diachronicznym potwierdza przede wszystkim rozprawa „Części mowy i ich kategorie w gramatykach polskich XIX i XX wieku

(1817–1938)” (1994) i jej nowa, poszerzona wersja „W kręgu gramatyk polskich XIX i XX wieku” (2001) oraz pojedyncze artykuły: „Charakterystyka ilościowa kategorii gramatycznych liczebnika” (1992), „Koncepcja czasownika w «Gramatyce języka polskiego» Maksymiliana Jakubowicza z 1823 r.” (1994), „O pewnej dziewiętnastowiecznej próbie fleksyjnej klasyfikacji części mowy” (1997), a ponadto „Słownik przypomnień gramatycznych” (2000). Monografia obejmuje dzieje nauki polskiej o języku od czasu ukazania się gramatyki O. Kopczyńskiego do wydania przez Z. Klemensiewicza podręcznika „Gramatyka współczesnej polszczyzny kulturalnej w zarysie”, zwłaszcza problem kształtowania się koncepcji części mowy oraz wybranych kategorii gramatycznych imiennych (przypadek, rodzaj) i werbalnych (czasu, trybu, aspektu, strony). „Słownik przypomnień gramatycznych”, opracowany jako pomoc dla studentów polonistyki, daje objaśnienie około 1700 terminów funkcjonujących w podręcznikach aktualnie wykorzystywanych w dydaktyce uniwersyteckiej.

Zagadnienia z zakresu dydaktyki na różnych szczeblach edukacji, interpretowane z perspektywy kultury i poprawności języka, pozostają w ścisłym związku z pierwszym etapem pracy zawodowej, a także w związku z zaangażowaniem M.S. w nauczanie języka polskiego jako obcego. Publikacje, ogłaszane w latach 1979–1999, zwłaszcza na łamach periodyku „Język Polski w Szkole Średniej” jednoznacznie określały ich przeznaczenie i wskazywały głównego adresata. Charakter dydaktyczny ma „Mały słownik słowotwórczy” (1989) przeznaczony dla cudzoziemców i „Słownik przypomnień gramatycznych” (2000b).

Ważnym tematem, który M.S. podjął w ostatnim piętnastoleciu, była historia językoznawstwa. Indywidualny wkład językoznawców w jego rozwój przedstawił w artykułach o charakterze biograficznym, poświęconych kilku wybranym badaczom polszczyzny, Karolowi Applowi (2013), Janowi N. Baudouinowi de Courtenay (2007, 2008, 2010), Aleksandrowi Brücknerowi (2010), Witoldowi Doroszewskiemu (2001), ks. Onufremu Kopczyńskiemu (1990), Zofii Kurzowej (2003, 2009, 2017), Kazimierzowi Nitschowi (2011, 2012), Janowi M. Rozwadowskiemu (2008), Januszowi Strutyńskiemu (2003), Ignacemu Steinowi (2005), Henrykowi I. Suheckiemu (2008), Henrykowi Ułaszynowi (2006, 2010, 2012), Witoldowi Taszyckiemu (2019). Osobne artykuły poświęcił dziejom TMJP (2018), PTJ (2016) i Studium Słowiańskiego (2019). Zagadnienia kształtowania się indywidualnych koncepcji językoznawczych i życia naukowego dokumentują publikacje korespondencji (J.N. Baudouina de Courtenay z J. Łosiem, K. Nitschem, Janem M. Rozwadowskim, H. Ułaszynem (2011), K. Nitscha i A. Obrębskiej-Jabłońskiej (2018)) oraz innych materiałów archiwalnych (studia onomastyczne i socjolingwistyczne H. Ułaszyna 2009; tegoż tom wspomnień 2010, teksty J.N. Baudouina de Courtenay 2016) (szerzej o przywołanych tu pracach zob. Czelakowska 2020). W tym nurcie zainteresowań mieści się przetłumaczona przez M.S. z języka rosyjskiego obszerna monografia autorstwa Michaiła Robinsona „Losy elity akademickiej. Rosyjska sławistyka od 1917 roku do początku lat 30.” (2014). Ważnym dopełnieniem edytorskiego dorobku M.S. są „LingVaria”, powołane przez niego jako wydziałowe czasopismo polonistyczne, któremu jako redaktor wypracował prestiżowy status czasopisma ogólnojęzykoznawczego („Bibliografia «LingVariów» za lata 2006–2015 (roczniki I–X)”, oprac. M.S., „LingVaria” nr 2(20), 2015: 317–336).

Najważniejsze publikacje

- M.S. 1981. *Tworzenie wyrazów w języku polskim*. Kielce: IKN ODN.
- M.S. 1982. „Słownik gniazdowy jako metoda opisu słowotwórczego”. W *Język – teoria – dydaktyka. Materiały z V Konferencji Młodych Językoznawców-Dydaktyków. Nowa Wieś Szlachecka, 16–17 maja 1980 r.*, red. J. Tokarski. Kielce: WSP, 115–123.
- M.S. 1986. „Słowotwórcze gniazda odliczebnikowe”. *Polonica* 12: 157–172.
- M.S. 1989. *Mały słownik słowotwórczy języka polskiego dla cudzoziemców*. Kraków: Wydawnictwo UJ.
- M.S. 1994. *Części mowy i ich kategorie w gramatykach polskich XIX i XX wieku (1817–1938)*. Kraków: Wydawnictwo UJ.
- M.S., i Z. Kurzowa. 1998. *Słownik synonimów polskich*. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe.
- M.S. 1999a. *Powstanie i rozwój polskiego słowotwórstwa opisowego*. Kraków: Universitas.
- M.S. 1999b. „Stan obecny i perspektywy słowotwórstwa synchronicznego”. W *Collectanea Linguarum in honorem Casimiri Polański*, red. M. Brzezina, i H. Kurek. Kraków: Księgarnia Akademicka, 199–208.
- M.S. 2000a. *Liczebniki w słowotwórstwie współczesnej polszczyzny. (Studium gniazd słowotwórczych)*. Kraków: Towarzystwo Wydawnicze „Historia Iagellonica”.
- M.S. 2000b. *Słownik przypomnień gramatycznych*. Kraków: Księgarnia Akademicka.
- M.S. 2001. *W kręgu gramatyk polskich XIX i XX wieku*. Kraków: Towarzystwo Wydawnicze „Historia Iagellonica”.
- M.S. (red.). 2003. *Słowotwórstwo gniazdowe. Historia, metoda, zastosowanie*. Kraków: Księgarnia Akademicka.
- M.S. 2004a. „Metoda analizy gniazdowej w badaniach słowotwórczych – przelotny epizod czy szansa badawcza?”. *Poradnik Językowy* 2: 81–90.
- M.S. 2004b. *Słownik gniazd słowotwórczych współczesnego języka ogólnopolskiego, T. 4: Gniazda motywowane przez liczebniki, przysłówki, zaimki, przyimki, modulanty, onomatopeje, wykrzykniki*. Kraków: Towarzystwo Wydawnicze „Historia Iagellonica”.
- M.S., M. Berend, M. Bondkowska, i in. (red.). 2004c. *Słownik gniazd słowotwórczych współczesnego języka ogólnopolskiego. T. 3: Gniazda odczasownikowe, cz. I: A–O; cz. II: P–Ż*. Kraków: Towarzystwo Wydawnicze „Historia Iagellonica”.
- M.S., i M. Smoczyńska. 2007. *Listy Jana Baudouina de Courtenay do Henryka Ułaszyna z lat 1898–1929*. Kraków: Księgarnia Akademicka.
- M.S., i A. Czelakowska (red.). 2009. *Język z różnych stron widziany. Materiały ogólnopolskiej doktorancko-studenckiej konferencji naukowej „Z zagadnień metodologii badań językoznawczych”, Kraków, 10–11 marca 2008 r.* Kraków: Księgarnia Akademicka.
- M.S., i M. Szpiczakowska (red.). 2009. *W kręgu języka. Materiały konferencji „Słowotwórstwo – słownictwo – polszczyzna kresowa” poświęconej pamięci Profesor Zofii Kurzowej. Kraków 16–17 maja 2008 r.* Kraków: Księgarnia Akademicka.
- M.S., i B. Walczak. 2009. *H. Ułaszyn, «Studia onomastyczne i socjolingwistyczne»*. Poznań: Wydawnictwo PTPN.
- M.S. 2010. *H. Ułaszyn, Z Kopiowatej na katedry uniwersyteckiej. Wspomnienia*. Kraków: Księgarnia Akademicka.

- M.S. 2012. „Polskie słowotwórstwo gniazdowe”. W *Słowotwórstwo słowiańskie: system i tekst*, red. J. Sierociuk. Poznań: Wydawnictwo Naukowe UAM, 91–99.
- M.S. tłum. 2014. *Michaił Robinson, «Losy elity akademickiej. Rosyjska slawistyka od 1917 roku do początku lat 30.»*. Warszawa: Sedno.
- M.S. 2016. „Powstanie Polskiego Towarzystwa Językoznawczego”. *LingVaria* 2(22): 295–304.
- M.S. 2018. „Przyczynki do historii Towarzystwa Miłośników Języka Polskiego”. *LingVaria* 1(25): 205–217.
- M.S., i E. Smułkowa (red.). 2018. *Materiały do dziejów polskiego językoznawstwa. III: Korespondencja Kazimierza Nitscha i Antoniny Obrębskiej-Jabłońskiej 1925–1958. Cz. 1: 1925–1945; Cz. 2: 1946–1958*. Kraków: Księgarnia Akademicka.
- M.S. 2019. „Geneza i początki Studium Słowiańskiego UJ”. *LingVaria* 1(27): 11–33.

Literatura podmiotowa

- Czelakowska, A. 2020. „Uczeni i ich losy... – Mirosław Skarżyński jako badacz dziejów polskiej lingwistyki”. *LingVaria* 2(30): 177–191.
- Jadacka, H. 2020. „Prof. dr hab. Mirosław Skarżyński (26 VIII 1952–23 VIII 2019)”. *Poradnik Językowy* 1(770): 121–125.
- Labocha, J., i M. Szpiczakowska. 2020. „Profesor dr hab. Mirosław Skarżyński (26 VIII 1952 – 23 VIII 2019)”. *LingVaria* 2(30): 8–18.
- Labocha, J., i M. Rak. 2019. „Prof. dr hab. Mirosław Skarżyński (26 VIII 1952 – 23 VIII 2019)”. *Biuletyn Polskiego Towarzystwa Językoznawczego* 75: 21–24.
- Prof. zw. dr hab. Mirosław Skarżyński (1952–2019)*, <http://www.kwjp.polonistyka.uj.edu.pl/prof.-zw.-dr-hab.-miroslaw-skarzynski> (dostęp: 17.01.2020).
- Rak, M. 2020. „Od redaktora naczelnego”. *LingVaria* 2(30): 7–9.
- Skarżyńska, B. 2020. „Bibliografia prac Mirosława Skarżyńskiego 1978–2019”. *LingVaria* 2(30): 19–29.
- Żmigrodzki, P. 2019. „Prof. dr hab. Mirosław Skarżyński (26 VIII 1952 – 23 VIII 2019)”. *Język Polski* 99(4): 4–10.